

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора філологічних наук, професора кафедри документознавства та інформаційної діяльності Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу Дербеньової Лідії Вікторівни про дисертацію Боровської Олени Миколаївни «Творчість М.О. Львова в контексті проблеми «поетика автора» в російській літературі останньої третини XVIII – початку XIX століття», представленій на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю «10.01.02, – російська література»

Однією з найбільш важливих особливостей сучасного літературознавства є інтерес до маловивчених аспектів і невирішених проблем розвитку літератури, до тих переломних етапів, коли виникали і формувалися нові ідейно-естетичні явища. До таких складних періодів можна віднести останню третину XVIII – початок XIX століття, коли в літературі йшли активні пошуки нових напрямків, підходів, методів; коли відбувалися важливі зміни в поетологічній і жанровій системі, здійснювався перехід від нормативної до авторської поетики. У зв'язку з цим особливу увагу привертають маловивчені факти, тенденції, форми розвитку літератури, що допомагають більш об'єктивно розібратися у складній, неоднозначній картині літературного процесу цього періоду. Адже, чим більше ми занурюємося у світ смислів і значень, які виявляє в собі література межі XVIII – XIX століть, тим більш очевидною стає необхідність їх фіксації та вивчення з урахуванням нових теоретичних та історико-літературних наукових напрацювань і тенденцій.

Відомо, що спрямованість і розподіл уваги дослідника залежить не тільки від його методологічних установок і теоретичних міркувань, але і від ступеня вивчення тих явищ, які стали предметом аналізу. Запропонована до розгляду дисертаційна розвідка Олени Боровської побудована з урахуванням цієї природної умови.

Російська література перехідного періоду виявила, за словами М. Бахтіна, «не-алібі» людини у бутті, проте вона була максимально уважна до явищ людського життя, відкриваючи в них духовне та онтологічно значущі, незліченні й нескінченні «події буття» (М. Бахтін). Такою подією буття стала

багатогранна творчість Миколи Олександровича Львова. Наскрізну ідею цієї творчості можна визначити словами В. Набокова: «Не треба шукати "загадкової російської душі в російській літературі. Давайте шукати в ній індивідуальний геній». Спробі відшукати «індивідуальний геній» у світлі ідей, смаків, поглядів цієї непересічної творчої особистості, у контексті складної, неоднозначної епохи присвячено представлену до розгляду дисертаційну розвідку Олени Миколаївни Боровської.

Вивчення творчості М.О. Львова в контексті проблем поетики автора як прояву не тільки особливостей творчого методу автора, але й як факта формування нових тенденцій розвитку літературного процесу, є важливим завданням історії літератури і складовою літературознавчого аналізу. Представлене Оленою Боровською дослідження корпусу творів поета в контексті зміни переходу від нормативної до індивідуальної поетики дозволяє дійти певних висновків, що поглиблюють наше уявлення про розвиток російського літературного процесу перехідної доби. Цей період відзначається певним скепсисом до нещодавнього минулого, яке переосмислюється, так і до скоростиглих інновацій, значним інтересом до першооснов як пошуку втраченої «цілісності основоположних світоглядних універсалій» (В.Савчук).

Жанрова та поетикальна специфіка творчості Львова обумовлена органічно властивим йому прагненням безпосередньо «виражати себе» у різних мистецьких напрямках: архітектурі, малярстві, літературній творчості, перекладацтві, критиці. Це прагнення створило і неповторний світ поезії художника. Синтез задуму, його втілення в художній формі створили своєрідну *художню систему*, дослідження якої залишається одним з пріоритетних завдань сучасного літературознавства зазначеного періоду. У зв'язку з цим вибір Оленою Боровською теми дисертаційного дослідження уявляється мені вдалим, а визначені завдання дослідження та їх реалізація безперечним успіхом автора.

Заявлена тема, предмет дослідження, мета наукової розвідки, сформульовані завдання, виявлені проблеми, ставлять перед дисертанткою подвійне завдання. З одного боку, дослідження проблеми поетики автора

перехідної доби. Проблеми далеко не закритої, не зважаючи на те, що нині ведеться інтенсивне вивчення цієї проблеми як в теоретичному плані, так і в контексті досліджень творчості багатьох письменників.

Новітнє літературознавство виявляє підвищений інтерес і до письменницького доробку М. Львова (роботи Р. Бакірова, К. Лаппо-Данилевського, О. Лебедевої, О. Мілюгиної, О. Пашкурова). Проте ці дослідження в основному носять фрагментарний характер, залишаються поза увагою проблеми стильової і жанрової ідентифікації творів М. Львова.

По-друге, представлена дисертація, акцентує увагу на проблемі *авторської ідентичності*, адже дослідження трансформації й розвитку традицій поезії класицизму вимагає вивчення форм авторської репрезентації в тексті. Вирішення поставлених завдань дозволяє з'ясувати своєрідність поетики письменника, визначити роль і місце творчості М. Львова в історії російської літератури і, головне, дозволяє звернути увагу на *персональну ідентичність автора, індивідуальні текстові стратегії авторства*, історично й соціально стимульовані.

Таким чином, обраний дисертанткою об'єкт дослідження дозволяє акцентувати увагу на найважливіших сучасних проблемах літературознавства. Не можна сказати, що цей об'єкт є цілком не вивченим. Дисертантка спирається на основоположні розвідки своїх попередників як у галузі дослідження проблем поетики автора, так і творчої спадщини М. Львова. Проте, як свідчить дисертація, дослідження цих учених, при всій своїй ваговитості, вимагають в аспекті обраної теми, уточнень і узагальнення.

Представлена дисертація є спробою такого узагальнення, здійсненого на основі таких вже традиційних методів, як описово-аналітичний, історико-типологічний, порівняльно-типологічний, біографічний. При цьому підкреслюється край нерівномірне дослідження корпусу творів письменника і практично повна відсутність досліджень факторів індивідуалізації в літературній спадщині Львова. У зв'язку з цим аналіз теоретико-методологічних та історико-літературних аспектів дослідження творчості письменника, представлений у першому розділі дисертації, є логічним і необхідним.

Другий розділ дисертаційної розвідки – «Індивідуалізація жанрових моделей у літературній творчості М. Львова» – присвячено аналізу жанрової природи творів письменника. Дослідницька увага акцентується на індивідуальній специфіці трансформації жанрових класичних моделей літератури XVIII століття – канонічних та маргінальних жанрах. На мій погляд, це найбільш «ударна» частина роботи О. Боровської.

Автор дисертації аналізує індивідуальну специфіку урочистої й анакреонтичної оди в поезії письменника, особливості індивідуальної розробки М. Львовим таких канонічних жанрів, як поетичне послання, байка, епічна поема, балада, елегія, ідилія; індивідуальні трансформації маргінальних жанрів; образно-мотивну систему тощо.

Логічним продовженням аналізу індивідуальних жанрових моделей у творчості письменника стало дослідження факторів індивідуальної поетики літературних творів Львова, представлене у третьому розділі дисертації, де розглянуто стратегії і способи вираження авторського «я» у художньому доробку М. Львова. Дослідниця акцентує увагу на прийомах автобіографічного характеру, автопортретуванні, автономіфікації; досліджує провідні лейтмотивні комплекси (*пам'ятник, жіноча влада, опозицію-оксюморон вогонь – лід / вода*)

У зв'язку з вищесказаним зазначу актуальність наукової розвідки, яка визначається метою й завданнями наукової роботи: на матеріалі художніх творів письменника дослідити індивідуально-авторські особливості поетики М. Львова в контексті домінуючих тенденцій літературного процесу останньої третини XVIII – початку XIX ст.; систематизувати прояви індивідуально-авторського начала у літературній творчості письменника і виявити основні вектори, за якими здійснювався перехід від нормативної до авторської поетики.

У цілому дослідження Олени Миколаївни справляє позитивне враження. Проте, разом з тим, хотілося б висловити і деякі критичні міркування, а також відзначити моменти, які, на мій погляд, вимагають уточнення під час захисту.

1. Визначаючи актуальність наукової розвідки, дисертантка вказує, що досліджуючи домінуючий принцип літературної творчості Львова, вважає непродуктивним розглядати цю творчість у контексті поетики художніх течій, напрямів (а як же класицизм?) і жанрів (с.15-16). Проте всі новації в літературній творчості поета розглядаються крізь призму жанру, досліджуються жанрові експерименти Львова. А фіксуючи наукову новизну роботи, автор дисертації вказує, що вона вперше виявила та проаналізувала індивідуальні особливості трансформації жанрових канонів у літературній творчості Львова. Другий розділ дисертації повністю присвячено жанровим моделям у літературній спадщині письменника: трансформації канонічних та маргінальних жанрів (с.52-143).

Одним з висновків, який робить О. Боровська, було виявлення, що «системним індивідуальним трансформаціям письменник піддає насамперед жанрові канони, здійснюючи індивідуальне оновлення як магістральних, так і периферійних жанрів своєї доби. Встановлено, що ядром художньої системи письменника залишаються саме канонічні жанри ...» (с.2). Чи можна взагалі розглядати авторську художню систему тільки крізь вироблені письменником індивідуально-естетичні домінанти і конструктивні принципи? На що вказує О.М. Боровська.

Необхідно уточнити це положення дисертаційної розвідки.

2. Творчість Львова розглядається в контексті проблеми «поетика автора». На мій погляд – це найважливіша, «ударна» частина дисертаційної розвідки.

Сьогодні змінився самий статус поняття «автор» у царині теоретично-літературних знань. Якщо раніше більша частина літературознавців сприймала його як локальне, то тепер воно все частіше усвідомлюється як одне з ключових понять літературної науки. Проблема автора, яка розроблялася у вітчизняній науці М. Бахтіним, В. Виноградовим, Г.Гуковським, Л. Гінзбург, Б.Корманом,

відкрила нові перспективи аналізу художнього тексту з точки зору його внутрішньої цілісності й доцільності. Усталений у філології погляд на автора як «суб'єкта (носія) свідомості, вираженням якого є весь твір або їх сукупність» (Б. Корман), дає можливість розглядати художній світ письменника як багаторівневу формозмістовну єдність. Автор став розглядатися як центральний «персонаж» літературного процесу, як головна категорія поетики. У зв'язку з цим звертання О.М. Боровської до проблеми поетики автора в творчості Львова точніше, як б підкреслила: вивчення творчості Львова у площині поетики автора перехідної доби є, безумовно, актуальним дослідженням. Проте, доречним підходом дослідження поетики творів письменника у її «авторському» аспекті було б звернення дисертантки до інтермедіальної складової його літературної творчості. Художня унікальність, універсальність Львова (архітектор, художник, перекладач, письменник) «вимагає» більш детального розгляду поетики саме у площині інтермедіальності, яка виявляє механізми взаємовпливу різних видів мистецтва в поетиці літературних творів письменника. Адже специфіка різноманітних та складних форм художньої взаємодії, яка спостерігається у творчості Львова, очевидно вимагала певного осмислення і «виходу» в літературну творчість. Звідси питання: чи можна розглядати поетичну творчість Львова крізь призму інших видів мистецтв, їх вплив? І як цей вплив (якщо він був) відгукнувся в «поетиці автора»?

3. У підрозділі 2.1 – «Трансформація у творчості М. Львова канонічних жанрів російської літератури останньої третини XVIII – початку XIX ст.» – йдеться про особливості індивідуальної розробки М. Львовим канонічних жанрів: поетичного послання, епічної поеми, балади, елегії, ідилії. Автор дисертації переконує, що в цих жанрах відбувається переосмислення поетом ключових концептів класицистичної поезії – *влада, перемога, велич* тощо (с.64)

Чи можна вважати інноваційними переосмислення поетом ключових концептів класицистичної поезії, які є основою традиційного для класицизму конфлікту між особистим благом і суспільним боргом? Наскільки оригінальна модернізація змістовного плану і ціннісної основи в поезії Львова? Хіба у

творчості Сумарокова, Державіна та інших поетів-класиків подібні інновації не спостерігались? Чи можна розглядати варіації анакреотичних тем і поетики як новаторські? (с.72-73). Вони типові для поетів класицизму. В чому полягає індивідуально-авторська своєрідність цих тем у поезії Львова?

4. Справжнє набуття автором особового статусу відбувається саме в XVIII столітті. Тому проблема авторської маски в творчості Львова надзвичайно важлива у контексті проблем поетики автора взагалі. Авторська маска є одним з проявів творця художнього тексту, точніше, одним із засобів самовираження автора у межах текстового простору з індивідуальними особливостями світосприйняття, світобачення, стилю. Отже феномен авторської маски дозволяє не тільки конкретизувати співвідношення категорії автора та його маски, але й, що важливіше, – чітко визначити способи позиціонування автора в художньому тексті, відділив реального автора від його умовного втілення.

Дисертантка робить висновок про «гру масок» в поезії Львова (с.185). Бажано було б уточнити: якими саме масками «грає» Львов?

Відмічені зауваження і виниклі питання не знижують наукової цінності представленої роботи, відкривають перспективи подальшого вивчення проблем, пов'язаних із феноменом поетики автора перехідної епохи.

Основні положення і загальні результати дослідження знайшли віддзеркалення у публікаціях. Дисертаційна робота узагальнює значний матеріал, містить цікаві спостереження. Кожен розділ закінчується власною системою висновків, які органічно переростають у загальні розгорнуті висновки. Зміст і основні положення дисертаційного дослідження досить повно відображені в статтях, опублікованих у провідних наукових фахових виданнях. Обрана система бібліографічного опису, загалом, не викликає заперечень, хоча, на наш погляд, цей опис міг би проводитися більш ретельно.

Автореферат адекватно відображають зміст роботи, формулює мету, завдання дослідження, логіку аргументацій і наукові результати роботи, вигідно репрезентує її досягнення.

Отже, можна дійти висновку, що дисертація Олени Миколаївни Боровської «Творчість М.О. Львова в контексті проблеми «поетика автора» в російській літературі останньої третини XVIII - початку XIX століття» є самостійною науковою роботою, узагальнює значний матеріал, містить цікаві спостереження і висновки, демонструє філологічну ерудицію автора.

За актуальністю, науковою новизною, вірогідністю та практичною цінністю, змістом і оформленням дисертації відповідає вимогам пп. 11-13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» (постанова КМ України від 24 липня 2013 р. № 567), а її автор - Боровська Олена Миколаївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.02 - російська література.

Д. філол. н., професор,
зав. каф. документознавства
та інформаційної діяльності
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу

Л.В. Дербеньова

13.11.18.

Підпис Дербеньової Л.В. посвідчую

В.Р. Процюк